

AQLI ZAIF BOLALARNI AXLOQIY TARBIYASIDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNING AHAMIYATI

Karimova Zulfiya Abduraxmanovna

Alfraganus universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida o'qituvchisi

Xo'jamuratova Xadicha

Alfraganus Universiteti Pedagogika fakulteti

Maxsus pedagogika(logopediya)yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada aqli zaif bolalar tushunchasi, ularning axloqiy tarbiyasidagi o'ziga xos jihatlari, sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati va ularni samarali tashkil etish metodlari ilmiy-nazariy yondashuv asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: Aqli zaiflik tushunchasi, pedagogik psixologik, idiotlik, oligofreniya, dibillik, imbetsillik, Ijtimoiy moslashuv, sotsiodrama, integratsiya.

Introduction

Axloqiy tarbiya har qanday shaxsning ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topishi va to'g'ri xulq-atvorni shakllantirishida muhim omillardan biridir. Aqli zaif bolalar axloqiy tarbiya jarayonida ancha murakkabliklarga duch keladi, chunki ularning tafakkur jarayoni, hissiy idrok qilish qobiliyatlari va ijtimoiy muhitga moslashish qobiliyatlari cheklangan bo'lishi mumkin. Shu sababli, ular bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar, xususan, sinfdan tashqari mashg'ulotlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Aqli zaiflikning psixologik va pedagogik xususiyatlari: Aqli zaiflik (oligofreniya) – bu organik miya zararlanishi yoki rivojlanishidagi buzilish natijasida yuzaga keladigan aqliy rivojlanishning orqada qolishidir. Oligofreniya tashxisi qo'yilgan bolalar axborotni o'zlashtirishda, xotira jarayonida, abstrakt tafakkur qilishda va ijtimoiy muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Olimlar tomonidan aqli zaiflikning quyidagi turlari ajratib ko'rsatiladi: Yengil darajadagi aqli zaiflik (dibillik) – bunday bolalar oddiy maktab dasturini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi, lekin ularga individual yondashuv orqali axloqiy qadriyatlar singdirish mumkin.

O'rta darajadagi aqli zaiflik (imbetsillik) – bu bolalar mustaqil o'rganish va fikrlash qobiliyatiga ega emas, lekin amaliy ko'nikmalar orqali axloqiy odatlarni shakllantirish mumkin.

Og'ir darajadagi aqli zaiflik (idiotlik) – bunday bolalar o'z-o'ziga xizmat qilishni ham to'liq bajara olmaydi, ularning axloqiy tarbiyasi ko'proq tashqi yordamga asoslanadi.

Axloqiy tarbiyaning asosiy maqsadi: Aqli zaif bolalarning axloqiy tarbiyasi ularning ijtimoiy hayotga moslashishiga, xulq-atvor me'yorlarini tushunishiga va jamiyat bilan muloqot qilishiga yordam beradi. Tarbiya jarayonining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: Ijtimoiy moslashuv – bolalarni jamiyat qoidalariga o'rgatish. Shaxsiy fazilatlarini shakllantirish – to'g'ri

va noto'g'ri tushunchalarni ajratib bera olish.O'ziga bo'lgan ishonchni oshirish – bolaning o'z imkoniyatlarini anglashiga ko'maklashish.

Axloqiy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarning o'rni:Sinfdan tashqari ishlar aqli zaif bolalar uchun tarbiyaviy ta'sirning eng muhim omillaridan biridir. Chunki ular rasmiy dars jarayonidan farqli o'laroq, bolalarga erkin harakat qilish, tajriba orttirish va real hayot sharoitlarini o'rganish imkonini beradi.

Sinfdan tashqari Ishlarning turlari va ularni tashkil etish:Sinfdan tashqari ishlar bolalarning yosh xususiyatlari, aqliy imkoniyatlari va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilishi darkor. Quyida samarali sinfdan tashqari faoliyat turlari va ularning aqli zaif bolalar uchun foydalari yoritiladi.

Ijtimoiy va axloqiy mashg'ulotlar:Nutq rivojlantirish va muloqot treninglari – bu bolalar o'z fikrlarini to'g'ri ifoda etishni va ijtimoiy qoidalarga rioya qilishni o'rganadilar.Axloqiy ertaklar va hikoyalar – bolalarga yaxshi va yomon tushunchasini tushuntirishda samarali usul xisoblanadi.Ro'l o'ynash o'yinlari (sotsiodrama) – bolalar hayotiy vaziyatlarni sahnalashtirish orqali xulq-atvor qoidalarni amaliy o'rganadilar.

Mehnat tarbiyasi va amaliy mashg'ulotlar:Oddiy uy-ro'zg'or ishlarini bajarish bu bolalar o'ziga xizmat qilish va mustaqil hayot ko'nikmalarini shakllantirishga katta yordam beradi.Bog'dorchilik va tabiat bilan ishlash – tabiatni tushunish va unga g'amxo'rlik qilish orqali ijtimoiy mas'uliyat his qilinadi.

Madaniy-badiiy mashg'ulotlar:Musiqa va rasm chizish – aqli zaif bolalarning hissiy ifoda qilish va o'zini anglashi uchun samarali vositalardan biri.Qo'g'irchoq teatri – axloqiy tarbiya jarayonida qiziqarli va ta'sirchan metod.

Sport va jismoniy tarbiya:Jamoaviy o'yinlar – ijtimoiy muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi.Harakatli o'yinlar – e'tibor va koordinatsiyani oshirishga yordam beradi.

Ilmiy Tadqiqotlar Va Natijalar:Psixolog va pedagoglarning tadqiqotlariga ko'ra, sinfdan tashqari faoliyatda muntazam qatnashgan aqli zaif bolalar quyidagi natijalarga erishadi:Axloqiy qadriyatlarni yaxshiroq tushunadi va qoidalarga rioya qilishga harakat qiladi.Muloqot qilish qobiliyatlari rivojlanadi.Mustaqil harakat qilish va o'ziga bo'lgan ishonch ortadi.Jamiyat bilan integratsiyalashish osonlashadi.

Xulosa

Aqli zaif bolalarning axloqiy tarbiyasida sinfdan tashqari mashg'ulotlar katta ahamiyatga ega bo'lib, ularning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy hayotga moslashishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadbirlar bola shaxsining shakllanishi, axloqiy fazilatlarini o'zlashtirish va ijtimoiy qoidalarni tushunishida samarali vositadir.

Pedagog va ota-onalar hamkorlikda bolalar uchun qulay va mazmunli muhit yaratib, ularning jamiyatga moslashish jarayonini yengillashtirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. А.В. Петрова. Коррекционная педагогика и специальные образовательные технологии. Москва: ВЛАДОС, 2019.

2. А.Ю. Сапожников. Воспитание детей с нарушениями интеллекта. Санкт-Петербург: Речь, 2020.
3. О‘. Mamatov. Maxsus pedagogika va defektologiya asoslari. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2021.
4. G‘. Yo‘ldoshev. Inkluziv ta’lim va uning metodik asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2022
5. Respublika maxsus ta’lim markazi materiallari (www.specialeducation.uz).
6. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Teachers. Paris, 2020.